

PUBLIKACJE ELEKTRONICZNE W ROZWOJU NAUKI POLSKIEJ

pod redakcją
Marii Czyżewskiej

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku
Białystok 2012

Rada Programowa

Aleksander Busłowski, Robert Ciborowski, Wojciech Florkowski, Kazimierz Górka, Ryszard Cz. Horodeński (przewodniczący), Grażyna Klamecka-Roszkowska, Tchon Li, Tadeusz Markowski, Edward Ozorowski, Włodzimierz Pawluczuk, Bazyli Poskrobko, Andrzej Sadowski, Ryszard Skarzyński, Zbigniew Strzelecki, Henryk Wnorowski, Jan Zarzecki

Recenzent

Prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasperek

Redakcja językowa

Beata Kalinowska

Korekta

Zespół

Projekt okładki

Katarzyna Minta

Copyright © by Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku, Białystok 2012

ISBN 978-83-61247-54-8

Publikacja została przygotowana w ramach projektu „Organizacja i wdrożenie ogólnopolskiego elektronicznego systemu komercjalizacji recenzowanych prac naukowych przy Wyższej Szkole Ekonomicznej w Białymstoku” współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, lata 2007-2013, Poddziałanie 2.3.2. Projekty w zakresie rozwoju zasobów informacyjnych nauki w postaci cyfrowej.

Druk i oprawa

Drukarnia Cyfrowa Partner Poligrafia
15-703 Białystok, ul. Zwycięstwa 10

Spis treści

WSTĘP	7
-------------	---

CZĘŚĆ I. ZAGADNIENIA OGÓLNE

ANDRZEJ WASIAK

ROZDZIAŁ 1

ZNACZENIE PUBLIKACJI ELEKTRONICZNYCH DLA ROZWOJU NAUKI	11
1.1. Nauka.....	12
1.2. Publikacje	17
1.3. Podsumowanie.....	23

TERESA URSZULA SZMIGIELSKA

ROZDZIAŁ 2

METODY OCENY USŁUG ELEKTRONICZNYCH W BIBLIOTEKACH NAUKOWYCH – WYBRANE ZESTAWIENIA.....	25
2.1. ISO 11620:1998 Information and documentation – Library performance indicators	26
2.1.1. Sprawność, wydajność	28
2.1.2. Potencjał i rozwój.....	28
2.2. BIX-Bibliotheksindex.....	28
2.3. ACRL	30

PAULINA MILEWSKA

ROZDZIAŁ 3

PUBLIKACJE ELEKTRONICZNE W PRACY MŁODEGO NAUKOWCA. ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ ANKIETOWYCH PRZEPROWADZONYCH NA TERENIE WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO.	33
3.1. Publikacje elektroniczne w komunikacji naukowej.....	33
3.2. Badania „Publikacje elektroniczne w pracy młodego naukowca”.....	36
3.3. Wyniki badań.....	36
3.4. Wnioski z badań	42
3.5. Zakończenie.....	44

CZĘŚĆ II. ELEKTRONICZNE KSIĄŻKI I CZASOPISMA W POLSCE

DAWID SUROWIEC

ROZDZIAŁ 4

PROGNOZA RYNKU NAUKOWEJ KSIĄŻKI ELEKTRONICZNEJ W POLSCE

W ODNIESIENIU DO TRENDÓW ŚWIATOWYCH.....	47
4.1. Wstęp.....	47
4.2. Metodologia przeprowadzonego badania.....	48
4.3. Analiza rynku książki elektronicznej w Polsce.....	52
4.4. Prognoza popytu na naukowe książki elektroniczne w latach 2011-2014.....	55
4.5. Popyt na naukowe książki elektroniczne w ujęciu ilościowym w stosunku do kosztu przeciętnego e-booka.....	57
4.6. Podsumowanie.....	57

DANUTA SZEWCZYK-KŁOS, BOŻENA SMENTEK

ROZDZIAŁ 5

KSIĄŻKI ELEKTRONICZNE W ZASOBACH BIBLIOTEK SZKÓŁ WYŻSZYCH

– ZARZĄDZANIE I PROMOCJA.....	59
5.1. Ibuk.pl.....	61
5.2. Ebrary.....	64

STANISŁAW GRZELAK

ROZDZIAŁ 6

BAZA E-PNP JAKO INNOWACYJNE ROZWIĄZANIE UPOWSZECHNIANIA

ELEKTRONICZNYCH PUBLIKACJI NAUKOWYCH.....	71
6.1. Idea powstania bazy publikacji elektronicznych.....	71
6.2. Cele projektu.....	72
6.3. Uzasadnienie celowości stworzenia bazy publikacji elektronicznych.....	73
6.4. Czym jest baza e-PNP?.....	76
6.5. Skąd pochodzą publikacje zawarte w bazie?.....	76
6.6. Kto uzyska dostęp do bazy?.....	76
6.7. Korzyści dla uczelni/instytutów wynikające z projektu.....	77
6.8. Procedura pozyskiwania publikacji do platformy.....	77
6.9. Sposób przystąpienia do projektu.....	78
6.10. Schemat korzystania z bazy e-PNP.....	78
6.11. Baza e-PNP po 2014 roku.....	78

MAREK NAHOTKO

ROZDZIAŁ 7

POLSKIE NAUKOWE CZASOPISMA ELEKTRONICZNE: STAN OBECNY.....

7.1. Wprowadzenie.....	81
------------------------	----

7.2. Badania	82
7.3. Polskie czasopisma naukowe posiadające IF	85
7.4. Polskie czasopisma naukowe z grupy B	86
7.5. Case study – czasopisma naukowe akademii wychowania fizycznego	87
7.6. Wnioski	90

CZĘŚĆ III. OTWARTE ZASOBY NAUKI

JADWIGA SADOWSKA

ROZDZIAŁ 8

WOLNY DOSTĘP DO ZASOBÓW NAUKI – DEKLARACJE, DYSKUSJE, RZECZYWISTOŚĆ	95
8.1. Organizacje wspierające OA. Deklaracje międzynarodowe	96
8.2. Realia. Za i przeciw	99
8.3. Otwarte repozytoria	102
8.4. Podsumowanie	104

LIDIA DERFERT-WOLF

ROZDZIAŁ 9

WYSZUKIWANIE OTWARTYCH ZASOBÓW NAUKI	107
9.1. Wprowadzenie	107
9.2. Przeglądanie wykazów repozytoriów	108
9.3. Przeglądanie katalogów czasopism OA	109
9.4. Przeglądanie witryn wydawców czasopism OA	111
9.5. Multiwyszukiwarki OA	112
9.6. Specjalistyczne wyszukiwarki naukowe	113
9.7. Wyszukiwanie otwartych zasobów edukacyjnych i kolekcji bibliotek cyfrowych ..	114
9.8. Zakończenie	115

HALINA BRZEZIŃSKA-STEC

ROZDZIAŁ 10

PODLASKA BIBLIOTEKA CYFROWA – Z PERSPEKTYWY DOŚWIADCZEŃ	117
10.1. Organizacja Podlaskiej Biblioteki Cyfrowej	117
10.2. Pracownia digitalizacji zasobów PBC	119
10.3. Kolekcje Podlaskiej Biblioteki Cyfrowej	121
10.4. Zasoby Podlaskiej Biblioteki Cyfrowej	121
10.5. Zakończenie	129
BIBLIOGRAFIA	131
SPIS TABEL	136
INFORMACJA O AUTORACH	139

ROZDZIAŁ 10

PODLASKA BIBLIOTEKA CYFROWA – Z PERSPEKTYWY DOŚWIADCZEŃ

Ostatnie lata przynoszą coraz więcej inicjatyw tworzenia bibliotek cyfrowych oraz otwartych zasobów wiedzy tzw. Open Access. Wśród powstających polskich naukowych bibliotek cyfrowych można wyróżnić dwie zasadnicze grupy, wyłonione na podstawie przynależności instytucjonalnej. Do pierwszej należą biblioteki cyfrowe tworzone samodzielnie przez poszczególne instytucje (np. biblioteki), natomiast drugą grupę stanowią biblioteki cyfrowe o charakterze regionalnym, będące wynikiem współpracy kilku bibliotek lub instytucji. W Polsce powstało już kilkanaście bibliotek cyfrowych o charakterze regionalnym: Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa, Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa, Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa, Zielonogórska Biblioteka Cyfrowa, Cieszyńska Biblioteka Wirtualna, itp.¹

10.1. ORGANIZACJA PODLASKIEJ BIBLIOTEKI CYFROWEJ

Podlaska Biblioteka Cyfrowa jest efektem współpracy powstałego w 2004 roku Konsorcjum Bibliotek Naukowych Miasta Białegostoku.

Głównym koordynatorem projektu jest Biblioteka Uniwersytecka im. J. Giedroycia w Białymstoku. Prace nad PBC rozpoczęto po przeprowadzce biblioteki do nowego gmachu i otrzymaniu sprzętu już w grudniu 2005 roku. Oficjalne otwarcie Podlaskiej Biblioteki Cyfrowej przez rektora Uniwersytetu w Białymstoku prof. dr. hab. Jerzego Nikitorowicza odbyło się 11 grudnia 2006 roku². W uroczystości otwarcia uczestniczyli przedstawiciele władz samorządowych, władze białostockich uczelni, pracownicy naukowcy i bibliotekarze. Od początku listopada 2006 roku do 31 grudnia 2010 roku na stronach PBC znalazło się 11 tys. dokumentów. Skorzystało z nich już ponad 3 425 tys. czytelników, co świadczy o ogromnym zainteresowaniu

¹ E. Bezzubik, *Biblioteki cyfrowe w Polsce*, „Bibliotekarz Podlaski” 2005/2006, nr 11-12, s. 33-35.

² E. Bezzubik, *Rusza Podlaska Biblioteka Cyfrowa*, „Biuletyn EBIB” [dokument elektroniczny] 2006, nr 4(74). Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/2006/74fbezzubik.php>.

i zapotrzebowaniu użytkowników na elektroniczny dostęp do zasobów bibliotecznych.

Źródło: <http://pbc.biaman.pl/dlibra>.

RYSUNEK 10.1. STRONA INTERNETOWA PODLASKIEJ BIBLIOTEKI CYFROWEJ

Do głównych zadań PBC należy:

- ochrona przed zniszczeniem posiadanych zbiorów, cennych z punktu widzenia dziedzictwa kulturowego (starodruki, zbiory drukowane z XIX w.), a także potrzeba udostępnienia ich szerszemu gronu użytkowników;
- efektywniejsze udostępnianie skryptów uczelnianych i podręczników akademickich oraz pełniejsze ich zastosowanie w procesie dydaktycznym;
- promocja uczelni poprzez popularyzację potencjału badawczego oraz naukowej twórczości pracowników zarówno w kraju, jak i na świecie;
- czynny udział w inicjatywie digitalizacji zasobów podjętej przez wiodące biblioteki akademickie w kraju³.

Poszczególne biblioteki wchodzące w skład konsorcjum umieszczają swoje zbiory na wspólnej platformie sprzętowo-programowej, sprawując nad nimi merytoryczną pieczę w zakresie reguł udostępniania, katalogowania, opisu i aktualizacji da-

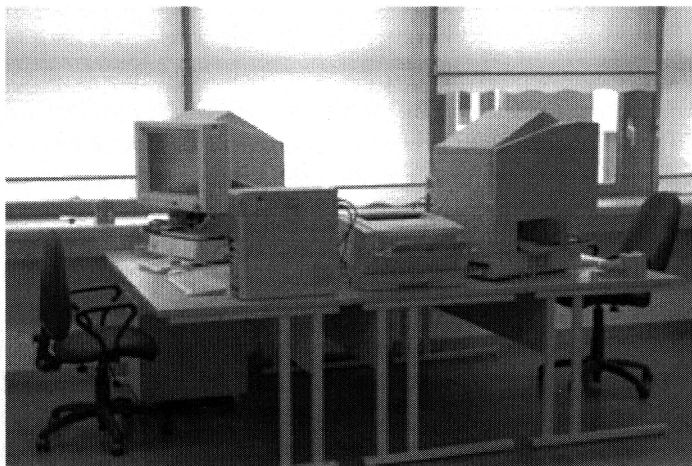
³ H. Brzezińska-Stec, *Podlaska Biblioteka Cyfrowa jako źródło informacji regionalnej*, [w:] D. Pietruch-Reizes, W. Babik (red.), *Wymiana informacji i rozwój profesjonalnych usług informacyjnych w edukacji, nauce i kulturze na rzecz społeczeństwa wiedzy*, Katowice 2008, s. 307-318.

nych. Podlaska Biblioteka Cyfrowa korzysta z polskiego oprogramowania dLibra, stworzonego w Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym, rozwijanego we współpracy z Poznańską Fundacją Bibliotek Naukowych. Politechnika Białostocka zakupiła wcześniej oprogramowanie dLibra, system został zatem posadowiony na jej serwerze.

Cały czas trwają prace nad wyborem kolejnych dokumentów do poszczególnych kolekcji oraz rozmowy z wydawnictwami i autorami. Każda biblioteka należąca do konsorcjum sama dokonuje selekcji materiałów, które zamierza udostępnić w internecie.

Dobór materiałów odbywa się na podstawie oceny merytorycznej zawartości każdej publikacji, z uwzględnieniem prawa autorskiego. Obowiązujące przepisy, chroniące autorów i wydawców, stanowią pewną barierę w cyfrowym dostępie do wiedzy. Dlatego w pierwszym rzędzie są digitalizowane starodruki i kolekcje XIX-wieczne. W przypadku PBC dwa wydawnictwa uniwersyteckie – Temida 2 i Trans Humana – zgodziły się zamieszczać na jej stronach pozycje, na które wydawnictwa mają copyright z zastrzeżeniem, że są one do odczytu tylko w sieci bibliotek należących do konsorcjum. Biblioteka Główna Politechniki Białostockiej prowadzi rozmowy z wydawnictwami oraz pracownikami naukowymi swojej uczelni. Część pozycji, dotyczy to przede wszystkim skryptów i podręczników, jest już zdigitalizowana, inne są w trakcie realizacji.

10.2. PRACOWNIA DIGITALIZACJI ZASOBÓW PBC

Źródło: Zdjęcie własne.

RYСУNEK 10.2. PRACOWNIA DIGITALIZACJI ZASOBÓW PBC W BIBLIOTECE UNIwersyteckiej

Początkowo w pomieszczeniu przy Czytelni Zbiorów Specjalnych utworzono trzy stanowiska do skanowania zbiorów, natomiast od czerwca 2007 roku funkcjonuje tu (zatwierdzona uchwałą Senatu Uniwersytetu w Białymstoku) pracownia digitalizacji, posiadająca nowoczesny sprzęt do skanowania i obróbki dokumentów przenoszonych na nośniki cyfrowe. Pracownia zajmuje powierzchnię 74,38 m². Wyposażona jest w nowe meble biblioteczne, gniazda z dostępem do internetu oraz sprzęt służący do digitalizacji dokumentów, m.in.:

- mikrofilmscanner Canon 800 skanujący materiały znajdujące się na mikrofilmach i mikrofiszach oraz przenoszący je na inne nośniki, np. CD czy papier (w postaci wydruku);
- zestaw komputerowy współpracujący ze skanerem mikrofilmów – dokonywana jest na nim prosta obróbka zdigitalizowanych dokumentów oraz wydruk lub elektroniczny zapis kopii na nośniki cyfrowe; zestaw wyposażony jest dodatkowo w nagrywarke; oprogramowanie Adobe Acrobat Professional zainstalowane w komputerze jest wykorzystywane przy zapisywaniu zdigitalizowanych zbiorów w formacie PDF;
- drukarka kolorowa laserowa Canon 400 tzw. File print;
- drukarka kolorowa Canon i9950 posiadająca możliwość nadruku na płytach CD/DVD, wykorzystywana do opisów zawartości nośników;
- skaner płaski – kolorowy Epson GT-15000 służący do skanowania dokumentów do formatu A3 (594x420 mm);
- stół do fotografowania dokumentów w pełni zautomatyzowany firmy Kaiser z zainstalowanym aparatem cyfrowym Nikon D70s z rozdzielczością 6,5 mln pikseli i kartą pamięci o pojemności 2 GB; aparat wykorzystywany jest do digitalizacji zasobów, które ze względu na swoją unikatową wartość nie mogą być skanowane skanerami płaskimi (np. starodruki).

Urządzenia te wykorzystywano do zaspokajania bieżących potrzeb biblioteki w zakresie digitalizacji oraz użytkowników odwiedzających Pracownię Zbiorów Specjalnych. Obecnie w pracowni digitalizacji skanuje się dokumenty ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej oraz pozostałych bibliotek i instytucji tworzących PBC. Mimo że zakupiony sprzęt posiadał wymagane parametry techniczne, było go stanowczo za mało. Biblioteka Uniwersytecka starała się zdobyć z Europejskich Funduszy Strukturalnych pieniądze na dodatkowe wyposażenie pracowni, które zaspokoiłoby potrzeby wszystkich bibliotek tworzących konsorcjum i umożliwiłoby zwiększenie liczby digitalizowanych dokumentów. W ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006, Priorytetu I Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów, Działanie 1.3 Regionalna infrastruktura społeczna, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, biblioteka otrzymała fundusze na zakup sprzętu i oprogramowania. Partnerami Biblioteki Uniwersyteckiej w Białymstoku w tym przedsięwzięciu są: Biblioteka Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku, Biblioteka Uniwersytetu Muzycznego im. Fryderyka Chopina w Warszawie, Wydział Instrumentalno-Pedagogiczny w Białymstoku oraz Biblioteka

Politechniki Białostockiej. Nowe urządzenia, m.in. skaner do mikrofilmów, skanery płaskie, aparat cyfrowy, pozwoliły zwiększyć liczbę stanowisk w pracowni digitalizacji, co prowadzi do ciągłego wzrostu liczby zasobów cyfrowych PBC.

10.3. KOLEKCJE PODLASKIEJ BIBLIOTEKI CYFROWEJ

Podlaską Bibliotekę Cyfrową tworzą następujące kolekcje:

- Dziedzictwo kulturowe. Mieszczą się tu cyfrowe kopie najcenniejszych zabytków piśmiennictwa: starodruki, zbiory kartograficzne, druki supraskie, rękopisy, książki wydane po 1801 roku, czasopisma XIX-wieczne, zbiory ikonograficzne znajdujące się w zbiorach specjalnych Biblioteki Uniwersyteckiej, Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego i Książnicy Podlaskiej. Kolekcja liczy obecnie 1 734 pozycje.
- Kartografia. Kolekcja zawiera 100 map i atlasów Polski oraz Kresów Wschodnich, głównie z okresu 20-lecia międzywojennego oraz I wojny światowej, ze szczególnym uwzględnieniem ziem Polski północno-wschodniej.
- Kresy Wschodnie Rzeczypospolitej. Znajdują się tu 1 074 dokumenty (książki i czasopisma) dotyczące ziem wschodnich Rzeczypospolitej, które po II wojnie światowej znalazły się poza granicami kraju.
- Materiały regionalne. W skład tej kolekcji wchodzi elektroniczne kopie publikacji dotyczących regionu Podlasia, znajdujące się w bibliotekach Warszawy, Krakowa, Białegostoku oraz Białorusi, Litwy, Ukrainy i Rosji. Prasa białostocka z okresu międzywojennego, kopie ulotek, plakatów, afiszy, zaproszeń, katalogów wystaw i targów oraz inne druki ulotne dotyczące Podlasia. Jest to najliczniejsza kolekcja PBC – zawiera 7 183 dokumenty.
- Materiały naukowo-dydaktyczne. Zasób obejmuje podręczniki i skrypty dla studentów, monografie, artykuły naukowe, prace magisterskie, doktorskie i habilitacyjne pracowników białostockich uczelni biorących udział w projekcie. Obecnie ta część zbiorów (316 pozycji) zawiera przede wszystkim podręczniki i skrypty udostępnione przez Bibliotekę Uniwersytecką i Bibliotekę Politechniki Białostockiej.
- Muzykalia. W skład kolekcji wchodzi 185 kopii unikatowych nut, pochodzących z zasobów Biblioteki Uniwersytetu Muzycznego im. Fryderyka Chopina w Warszawie, Wydział Instrumentalno-Pedagogiczny w Białymstoku.

10.4. ZASOBY PODLASKIEJ BIBLIOTEKI CYFROWEJ

Biblioteka Uniwersytecka najwięcej zbiorów zgromadziła w działach Dziedzictwo kulturowe oraz Materiały regionalne. Kolekcja dotycząca dziedzictwa kulturowego zawiera cenne rękopisy, starodruki, biblie, herbarze, genealogie, pozycje odnoszące się do historii regionu, pamiętniki. Do najcenniejszych egzemplarzy należą: Komedia Dantego z 1589 roku, Biblia. Księga Starego i Nowego Testamentu według łacińskiego przekładu Starego Testamentu przez D. Jakuba Wuyka z Wągrowca, wy-

dana w Krakowie w 1599 roku, Żywoty Świętych Piotra Skargi z 1601 roku oraz Księga liturgiczna, Służebnik, w języku starocerkiewnym z 1791 roku. Ta ostatnia pozycja zaliczana jest do druków bardzo rzadkich, ponieważ po powstaniu listopadowym większość egzemplarzy tego tytułu została wywieziona przez Rosjan i niewiele ich ocalało w Polsce. W kolekcji znajdują się też m.in.:

- Rocznik urzędowy obejmujący spis naczelnych władz Cesarstwa oraz wszystkich władz i urzędników Królestwa Polskiego na rok 1858, Warszawa 1858;
- Kalendarz informacyjno-encyklopedyczny na rok 1910, Warszawa 1910;
- J.M. Poniatowski, Rozporządzenia i pisma pasterskie [...]. T. 1-4, Warszawa 1785;
- Zabawy przyjemne y pożyteczne z różnych autorów zebrane. T. 15, cz. 1-2, Warszawa 1776;
- Dziennik Praw Królestwa Polskiego. T.1-71, Warszawa 1816-1871;
- Konstytucje publiczne Sejmu extraordinaryjnego warszawskiego 1773-1775, Warszawa 1775;
- Pamiętniki Marcina Matuszewicza, kasztelana brzeskiego-litewskiego: 1714-1765. T. 1-4, Warszawa 1876;
- Zbiór pamiętników do dziejów polskich. T.1-4, Warszawa 1858;
- Korrespondencye Jana Karola Chodkiewicza [...], Warszawa 1875.

Dużym zainteresowaniem czytelników cieszą się pochodzące z XVIII w. druki supraskie ze zbiorów Biblioteki Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku, Książnicy Podlaskiej oraz Biblioteki Uniwersyteckiej. W 1996 roku ukazał się „Katalog druków supraskich”, opracowany przez Marię Cubrzyńską-Leonarczyk i dedykowany miastu Supraśl w województwie białostockim w trzechsetną rocznicę założenia drukarni w unickim klasztorze OO. Bazylianów⁴. Oficyna ta odegrała ogromną rolę w historii miasta i regionu. Zbiory druków supraskich zawierają ciekawe i często unikatowe pozycje, niestety, rzadko stają się one obiektem badań naukowych. Sytuacja ta jest wynikiem braku dostępu do konkretnych tekstów i informacji o nich. W „Katalogu druków supraskich” M. Cubrzyńskiej-Leonarczyk podano informacje o 504 pozycjach, natomiast w bibliotekach Białegostoku znajduje się 56 egzemplarzy druków supraskich. Na podstawie zachowanych do dziś egzemplarzy można stwierdzić, iż druki wychodzące z przyklasztornej drukarni w dużej mierze trafiały do duchownych i osób zainteresowanych tematyką religijną. Wiele druków supraskich znalazło się w posiadaniu Zgromadzenia św. Wincentego a Paulo w Białymstoku, Krakowie i Wilnie. Trafiały one również do rąk osób świeckich. Często do instytucji znacznie oddalonych od miejsca wydania.

⁴ M. Cubrzyńska-Leonarczyk, *Katalog druków supraskich*, Biblioteka Narodowa, Warszawa 1996.

RYСУNEK 10.3. SNOPEK MIRRHYGORZKIEYMĘKI JEZUSOWEY, Y JEGO MATKI NAYSZYWSZEY..., WYDANE W 1793 ROKU W SUPRASŁU W DRUKARNI WW.OO. BAZYLIANÓW

Wśród 56 egzemplarzy znajdujących się w zbiorach bibliotek białostockich występuje 35 tytułów. Wszystkie są zarejestrowane w „Katalogu druków supraskich” M. Cubrzyńskiej-Leonarczyk i zidentyfikowane w Bibliografii Estreicherów⁵. Ich egzemplarze, jak podaje M. Cubrzyńska-Leonarczyk, znajdują się również w zasobach m.in. Biblioteki Narodowej, Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego, Biblioteki Czartoryskich w Krakowie, a także w Bibliotece Kórnickiej Polskiej Akademii Nauk. Do chwili obecnej do PBC wprowadzono 13 tytułów, m.in.:

⁵ K. Estreicher, *Bibliografia polska. 120 000 druków. Cz. 1: Stulecie XIX [1800-1880]. Katalog 50000 druków polskich lub Polski dotyczących od roku 1800, ułożony abecadlowo [...]*, Warszawa 1977; Tenże, *Bibliografia polska. 140 000 druków. Cz. 2 [w. XV-XVII]. Chronologiczne zestawienie 73000 druków polskich lub Polski dotyczących od r. 1455 do 1799*, Warszawa 1977; Tenże, *Bibliografia polska. Cz. 3 obejmująca druki stuleci XV-XVIII w układzie abecadlowym*, Warszawa 1977.

- *Złoty ołtarz wonnego kadzenia przed stolicą Bożą, to jest modlitwy rozmaite Kościółowi S. zwyczajne, które duch gorący Bogu na wonność słodkości chwały Jego ofiarować może [...]*, Supraśl 1760;
- *Cedr mistyczny. Święty Bazylusz Wielki [...] w ośmnaście świętych gałęzi rozmnożony [...]*, Supraśl 1717;
- *Evangelia in festis Circumcis [...]*, Supraśl 1765;
- T. Waga, *Krótkie zebranie historyi y geografii polskiej*, Supraśl 1767;
- *Snopek mirrhogorzkiej męki Jezusowej, y Jego Matki Najsświętszej Panny Serdecznych boleści [...]*, Supraśl 1712;
- B. Dziekoński, *Rolnictwo i ogrodnictwo*, Supraśl 1796.

Wszystkie dostępne w zbiorach bibliotek białostockich druki supraskie znajdują się w zasobach PBC.

Kolejne materiały to zbiory kartograficzne. Kolekcja map i atlasów Biblioteki Uniwersyteckiej liczy około 1 380 jednostek i jest bardzo zróżnicowana pod względem wartości naukowej. Przeważają zbiory kartograficzne z XX w. i regionalia. Najcenniejsza jest mapa z Atty kartografa włoskiego Preloso Antonio Zatty, wydana w Wenecji w 1781 r.⁶, jeden z jej arkuszy przedstawia Podlasie. Mapa została już wprowadzona do zasobów cyfrowych. Udostępniana jest też w wersji cyfrowej kolekcja map topograficznych Polski dotyczących naszego regionu (Augustów, Białystok, Brańsk, Grajewo, Hajnówka, Sejny, Sokółka, Suwałki, itp.), wydanych w latach 1926-1937⁷, a także:

- F. Dąbrowski, *Mapa województwa wileńskiego*, Wilno 1928;
- Fr. Karpowicz, *Szczegółowa mapa ziem polskich: skala 1:1 050 000*, [s.l.] 1918;
- J. Lelewel, *Atlas do historyi i geografii starożytnej: podług planu Joachima Lelewela członka wielu Towarzystw uczonych polecony do użycia szkołom i Instytutom naukow.*, Warszawa 1828;
- *Mapy rozszedlenia ludności polskiej i litewskiej na terenie Republiki Litewskiej i na obszarach północno-wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1929;
- E. Niewiadomski, *Atlas do dziejów Polski zawierający 13 mapek kolorowych*, Warszawa 1899;
- *Plan miasta Białegostoku z 1938 r.*

Kresy Wschodnie są reprezentowane przez Vilniana i Lituanica, dokumenty dotyczące ziem wschodnich Rzeczypospolitej. Publikacje te są uzupełnieniem kolekcji

⁶ A. Zatta, *Li Palatinati di Nowogródek, Podlachia, e Brzesk Littw. Trattadeli' Atlante Polacco del sg Rizzi Zauoni*. [Mapa]. B. skali, rozmiar 52x38 cm, Wenezia 1781.

⁷ Mapa topograficzna Polski; Augustów Pas 33 Słup 36, (pow. Augustów, woj. białostockie), 1:100 000, Warszawa 1929; Mapa topograficzna Polski; Brańsk Pas 38 Słup 36 (pow. Bielsk Podlaski, woj. białostockie). 1:100 000, Warszawa 1937; Mapa topograficzna Polski; Grajewo Pas 34 Słup 35 (pow. Szczuczyn, woj. białostockie), 1:100 000, Warszawa 1929.

Kresy, prezentowanej przez bibliotekę cyfrową Polona oraz kolekcji Vilniana Kujańsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej. Są to:

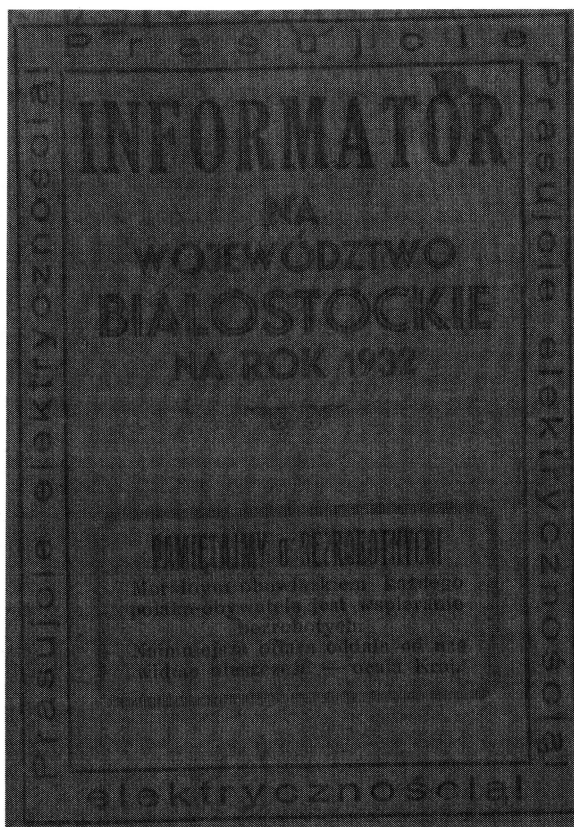
- *Arheografičeskij sbornik „dokumentom odnosâsichsâ k istorii S” vero-Zapadnoj Rusi*. T. 1-14, Wilno 1867-1904;
- *Księga adresowa m. Wilna: Wileński Kalendarz Informacyjny na rok 1933*, Wilno 1932;
- *Orłëtom: straż mogił polskich bohaterów: przewodnik po cmentarzu obrońców Lwowa*, Lwów 1934;
- K. Tyszkiewicz, *O kurhanach na Litwie i Rusi Zachodniej: studium archeologiczne*, Berlin 1868;
- J.M. Giżycki, *Z przeszłości powiatu wołkowyskiego*, Kraków 1905;
- *Grodno: informacje turystyczno-letniskowe uwzględniające miasto, okolice i powiat*, Białystok [ok. 1935];
- W. Zahorski, *Katedra wileńska*, Wilno 1904.

Kolekcja Regionaliów, niewątpliwie najważniejsza z punktu widzenia źródeł informacji o regionie, stanowi bardzo duży procent zeskanowanych zbiorów. Na wprowadzonych dotychczas 10 987 dokumentów, zbiory regionalne liczą aż 7 183 pozycje. Z zasobów Książnicy Podlaskiej pochodzą wszystkie wydane drukiem tomy bibliografii regionalnej z lat 1964-2004. Planuje się wprowadzenie kolejnych tomów retrospektywnych. Najnowsze dane dostępne są w postaci bibliograficznej bazy danych na stronie książnicy, co w sumie daje czytelnikowi kompletną informację bibliograficzną dotyczącą Podlasia. Na wprowadzenie do zasobów oczekują osobowe informatory bibliograficzne dotyczące twórczości poetów regionalnych, m.in. Jana Leończuka⁸, wprowadzono natomiast bibliografię podmiotowo-przedmiotową Wiesława Kazaneckiego⁹. Umieszcza się tu również pozycje tematycznie związane z historią regionu, zbiory pamiątkarskie, heraldyczne, dawne edycje materiałów źródłowych, kartografię. Duży wybór dokumentów źródłowych pochodzi ze zbiorów Archiwum Państwowego w Białymstoku, które również uczestniczy w tworzeniu zasobów PBC. Z jego zbiorów umieszczone zostały m.in. tygodniowe sprawozdania sytuacyjne wojewody białostockiego z lat 1920-1939¹⁰.

⁸ B. Piechowska, *Jan Leończuk, Bibliografia za lata 1970-2000*, Suwałki 2001.

⁹ M. Walicka, *Wiesław Kazanecki, Bibliografia podmiotowo-przedmiotowa 1951-2001*, Białystok 2003.

¹⁰ Urząd Wojewódzki Białostocki 1920-1939. Sprawozdania sytuacyjne Wojewody Białostockiego ze stycznia 1927 r., Białystok [1927]; Urząd Wojewódzki Białostocki 1920-1939. Sprawozdania sytuacyjne Wojewody Białostockiego z lutego 1927 r., Białystok [1927]; Urząd Wojewódzki Białostocki 1920-1939. Sprawozdania sytuacyjne Wojewody Białostockiego z marca 1924 r., Białystok [1927]; Urząd Wojewódzki Białostocki 1920-1939. Sytuacyjne sprawozdania tygodniowe za okres od 6 V do 31 X 1927 r., Białystok [1927].

RYСУNEK 10.4. INFORMATOR NA WOJEWÓDZTWO BIAŁOSTOCKIE NA ROK 1932, WYDANY W BIAŁYMSTOKU (ORYGINAŁ W BIBLIOTECE NARODOWEJ)

Znaczący procent cyfrowych zbiorów stanowią gazety i czasopisma. W Białymstoku w okresie dwudziestolecia międzywojennego ukazywało się około 35 tytułów dzienników w języku polskim oraz 16 tytułów dzienników przeznaczonych dla czytelników pochodzenia żydowskiego w języku jidisz (13), polskim (2), rosyjskim (1).

Z ogólnej liczby około 45 dzienników rejestrowanych przez Z. Sokół¹¹ w katalogu centralnym czasopism miasta Białegostoku zarejestrowano w sumie 23 tytuły prasy codziennej w języku polskim wydawane w okresie II Rzeczypospolitej. Należą

¹¹ Z. Sokół, *Czasopiśmiennictwo białostockie w latach 1919-1939*, [w:] J. Antoniewicz, J. Jok (red.), *Studia i materiały do dziejów miasta Białegostoku. T. 1*, Białostockie Towarzystwo Naukowe, Białystok 1968, s. 381-429; H. Brzezińska-Stec, *Prasa codzienna do 1939 roku w zbiorach bibliotek Białegostoku. Charakterystyka, zasób, ochrona*, [w:] A. Jazdon, A. Chachlikowska (red.), *Gazety: zasoby, opracowanie, ochrona, digitalizacja, promocja/informacja: materiały z międzynarodowej konferencji naukowej. Poznań, 19-21 października 2006*, Biblioteka Uniwersytecka, Poznań 2006, s. 101-132.

do nich dzienniki publikowane wyłącznie w języku polskim. Nie zachowały się gazety przeznaczone dla ludności pochodzenia żydowskiego. Zasoby bibliotek białostockich są w tym zakresie bardzo skromne, w szczególności dotyczy to zbiorów w postaci drukowanej. Nieco większy zasób utrwalony został w postaci mikrofilmów znajdujących się w Bibliotece Uniwersyteckiej im. J. Giedroycia i Książnicy Podlaskiej. Zaistniała sytuacja obliuguje miejscowe środowisko bibliotekarskie do podjęcia jak najszybszych działań w celu zabezpieczenia zbiorów gazet regionalnych oraz ich uzupełnienia. Dlatego też pierwsze zadanie, jakie podjęto w Bibliotece Uniwersyteckiej, polegało na przeniesieniu posiadanych zasobów na nośniki cyfrowe. W pracowni digitalizacji zbiorów skanowane są mikrofilmy pochodzące ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej. Podobnemu procesowi poddano zasoby innych bibliotek białostockich posiadających w swych zbiorach gazety regionalne.

Najbogatszy zbiór roczników prasy białostockiej znajduje się w Bibliotece Narodowej i w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego, dlatego też ważnym zadaniem jest uzupełnienie zbiorów poprzez nawiązanie współpracy w tym zakresie z Biblioteką Narodową, co czyni obecnie Książnica Podlaska.

Wprowadzono już do PBC 58 tytułów gazet i czasopism ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej i Książnicy Podlaskiej, m.in.:

- *Echo Białostockie* za lata 1935-1939;
- *Żołnierz Legionów i P.O.W.* za lata 1937-1939;
- *Nasz Głos* za lata 1932-1939;
- *Wschód Polski* za lata 1920-1921;
- *Ikarosza* lata 1927-1939;
- *Strzelecza* rok 1914.

Ze zbiorów Biblioteki Uniwersytetu Medycznego wprowadzono 26 tytułów czasopism medycznych. Są to czasopisma o zasięgu ogólnopolskim:

- *Głos Lekarzy* za lata 1907-1908;
- *Warszawskie Czasopismo lekarskie* za lata 1924-1939;
- *Chirurg Polski* za lata 1938-1939;
- *Wiadomości Kasy Chorych* za lata 1931-1932 i wiele innych.

Jednocześnie wprowadza się do zasobów współczesne czasopisma regionalne oraz wydawnictwa zbiorowe instytucji tworzących PBC, m.in.:

- *Białostoczyna* za lata 1986-2002;
- *Gryfita: białostocki magazyn historyczny* za lata 1994-2007;
- *Biuletyn Historii Pogranicza* za lata 2000-2007.

Rarytasem jest pierwsze czasopismo wydawane w Białymstoku, niemieckojęzyczne „*Neu-OstpreussischesIntelligenz-BlattzurniltzlichenBequemlichkeit des Publici*” = „Gazeta Uwiadomijąca Prass Nowowschodnich Dla pożyteczney

Wygody Publiczności”, z lat 1799-1806 ze zbiorów Archiwum Państwowego w Białymstoku.

Zbiory ikonograficzne reprezentowane są przez albumy, pocztówki: Wilna z lat 1905-1939, przedstawiające Białystok w latach 1941-1945; cykl rysunków Władysława Pietruka ukazujących Białystok, Bielsk Podlaski, Grajewo, Siemiatycze i inne miasteczka województwa podlaskiego¹².

RYСУNEK 10.5.G. VERDI, MISERERE Z OPERY VERDEGO [!] „TRUBADUR”: DO ŚPIEWU Z TOWARZYSZENIEM FORTEPIANU, WYDANE W WARSZAWIE, BRAK ROKU WYDANIA

Na uwagę zasługują też zbiory dokumentów życia społecznego: wprowadzono już cyfrowe kopie ulotek, plakatów, afiszy, zaproszeń, katalogów wystaw i targów, m.in.:

¹² W. Pietruk, *Białystok w rysunkach Władysława Pietruka*, Białystok 1999; Tenże, *Bielsk Podlaski w rysunkach Władysława Pietruka*, Białystok 1999; Tenże, *Siemiatycze w rysunkach Władysława Pietruka*, Białystok 1998.

- Ulotkę z 1921 roku kolportowaną na Litwie: Do Żołnierzy Polskich List 28: Czy ma się zjawić nowy Żeligowski?;
- Statut Stowarzyszenia Chrześcijańsko-Narodowego Nauczycielstwa Szkół Powszecznych w Polsce z 1921 roku;
- Program zabawy na rzecz „Ochronki” d. 25 Lutego 1910 roku Żabusia: Kom., w 3-ch akt. G. Zapolskiej;
- Katalog wystawy organizowanej przez Archiwum Państwowe w Białymstoku w 2009 roku: 260. rocznica ponowienia praw miejskich Białegostoku;
- Plakat wydany z okazji Światowego Kongresu Intelktualistów w obronie pokoju we Wrocławiu 25-28 sierpnia 1948 roku.

Wszystkie wymienione dokumenty są niezastąpionym źródłem informacji o regionie, tym cenniejszym, iż archiwalia dotyczące Białegostoku są bardzo skromne.

Rzadkością wśród zasobów polskich bibliotek cyfrowych są muzykalia. Dzięki współpracy z Biblioteką Wydziału Instrumentalno-Pedagogicznego w Białymstoku (Uniwersytet Muzyczny im. F. Chopina w Warszawie) w PBC znajduje się 185 druków reprezentujących najwspanialsze dzieła muzyki polskiej i światowej, m.in.:

- G. Verdi, Ernani: Scena e Cavatina: Infelice!...e tuócredevi: Silva: Basso, Warszawa 1893;
- J. Offenbach, Les contes d'Hoffmann: barcarolle a 2 voix, Paris [b.r.];
- M. Oscheit, Polen serwachen = Zmartwychwstanie Polski: Fantasie über polnische Lied, Op. 228 : Für Klavier, Berlin 1916;
- F. Schubert, Menuett, Op. 78 No. 3, Wien [XIX w.];
- F. Chopin, Valse Nr 2 op. 69 Nr 2, Warszawa 1920.

10.5. ZAKOŃCZENIE

Aby Biblioteka Uniwersytecka im. J. Giedroycia jako koordynator projektu PBC w pełni mogła zrealizować nałożone na nią zadania, należy:

- nawiązać szerszą współpracę z instytucjami kulturalnymi i naukowymi miasta oraz regionu wytwarzającymi i posiadającymi materiały źródłowe (muzea, domy kultury, centra informacji regionalnej, stowarzyszenia i towarzystwa naukowe, itp.);
- podjąć współpracę z bibliotekami i instytucjami naukowymi państw sąsiednich i włączyć do PBC pochodzące z ich zbiorów polonica, w szczególności dotyczące ziem dawnej Rzeczypospolitej w jej granicach sprzed 1939 roku;
- rozszerzyć kolekcje PBC i stworzyć zasób dokumentów dotyczących mniejszości narodowych Podlasia, ich historii, kultury, religii, co w przypadku wielokulturowości naszego regionu jest niezwykle istotne;
- zwiększyć liczbę stanowisk w pracowni digitalizacji obsługiwanych przez pracowników placówek stanowiących konsorcjum;

- stale powiększać kolekcję skanowanych dokumentów dotyczących Podlasia.

Przyjęta strategia rozwoju Podlaskiej Biblioteki Cyfrowej jest realizowana w ramach współpracy z innymi instytucjami tego typu w kraju, m.in. z Federacją Bibliotek Cyfrowych.

W kwietniu 2006 roku z inicjatywy Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych i Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu doszło do spotkania założycielskiego Federacji Bibliotek Cyfrowych. Deklarację przystąpienia do konsorcjum złożyło kilkanaście bibliotek i instytucji naukowych (szkoły wyższe) z całego kraju. W czasie obchodów 5-lecia istnienia Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej podpisano porozumienie wieńczące utworzenie Konsorcjum „Polskie Biblioteki Cyfrowe”, przemianowane później na Federację Bibliotek Cyfrowych. Konsorcjum integruje 58 funkcjonujących w Polsce bibliotek cyfrowych, stanowi również bazę informacji o nich. W FBC znajduje się obecnie ok. pół miliona obiektów cyfrowych.

Od 11 grudnia 2009 roku zbiory Podlaskiej Biblioteki Cyfrowej dostępne są w Europejskiej Bibliotece Cyfrowej – Europeana. Jest to, powstała z inicjatywy Komisji Europejskiej, platforma cyfrowa stanowiąca punkt dostępu do elektronicznych zasobów kulturowego i naukowego dziedzictwa Europy. Portal ten, funkcjonujący od listopada 2008 roku, od grudnia 2009 roku udostępnia również zasoby polskich bibliotek cyfrowych zgrupowanych w Federacji Bibliotek Cyfrowych. Polskie zbiory stanowią 5,5% obiektów zgromadzonych w Europeana. Obecność Podlaskiej Biblioteki Cyfrowej w tym prestiżowym portalu pozwala na pełniejsze wykorzystanie jej zasobów oraz jest dobrą promocją naszego regionu pod względem kulturowym i naukowym.